

„Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych”. III Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Toruń 8–9 XI 2012 r.

„Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych” to temat III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniach 8–9 listopada 2012 roku przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Komitet naukowy konferencji tworzyli: prof. dr hab. Grażyna Gzella – przewodnicząca, prof. dr hab. Janusz Tondel, dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK, prof. dr hab. Jacek Gzella oraz dr Dorota Degen. Za stronę organizacyjną konferencji odpowiadali: mgr Marcin Żynda – przewodniczący komitetu organizacyjnego, mgr Joanna Edwarczyk, mgr Przemysław Krysiński, mgr Piotr Rudera oraz mgr Milena Śliwińska.

Intencją pomysłodawców konferencji było zaprezentowanie mechanizmów służących kontroli słowa, praktycznych przejawów działalności cenzorskiej, a także skutków, jakie ta działalność ze sobą niosła. Ponadto zaplanowano prezentację stanowisk twórców, redaktorów i wydawców wobec praktyk cenzorskich. Organizatorzy spotkania podkreślili, że ograniczanie wolności słowa można rozpatrywać zarówno w kontekście prasy, jak i rynku książki, twórczości literackiej czy funkcjonowania mediów elektronicznych.

Podczas oficjalnego rozpoczęcia konferencji przewodnicząca prof. dr hab. Grażyna Gzella przywitała uczestników oraz przybyłych gości – prorektora prof. dr hab. Andrzeja Sokalę oraz prodziekana Wydziału Nauk Historycznych UMK – prof. dr hab. Wiesława Sieradzana. W trakcie mowy powitalnej na ręce przybyłych gości zostało przekazane wydawnictwo *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych* pod red. Doroty Degen i Marcina Żyndy (Toruń 2012) – pokłosie obrad II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, która odbyła się w listopadzie 2010 roku.

Obrady dnia pierwszego zostały podzielone na dwie części. Najpierw odbyły się obrady plenarne, a następnie obrady w dwóch sekcjach.

W trakcie przedpołudniowych, plenarnych obrad funkcję przewodniczących pełnili prof. dr hab. Grażyna Gzella oraz po przerwie prof. dr hab. Jacek Gzella. Na obrady złożyło się osiem wystąpień. Przed przerwą wygłoszono referaty dotyczące zaborów – wolność słowa w powstaniu styczniowym (wystąpienie Henryka Bałabucha) oraz XX-lecia międzywojennego: cenzura prewencyjna w Wielkopolsce (Jacek Gzella); książki zakazane dla dzieci i młodzieży (Grażyna Wrona i Grzegorz Nieć). Jeden z referatów swoim zasięgiem łączył okres XX-lecia z PRL-em – dotyczył przejść z cenzurą tygodnika „Czarno na białym” (Agnieszka Cieślíkowa). Po przerwie natomiast skupiono się nad zagadnieniami związanymi z PRL-em. Referaty poruszały następującą tematykę: cenzura w PRL a jej radziecki pierwowzór (Piotr Nowak); polityka wydawnicza w sferze nauki w latach 1945–1956 (Dorota Degen); polityka kulturalna wojewódzkich organów PZPR w latach 1976–1990 (Katarzyna Tałuc). Jeden referat dotyczył zagadnień po transformacji ustrojowej – analiza niszowego rynku czasopism o sztuce (Jolanta Chwastyk-Kowalczyk).

Popołudniowe obrady odbywały się w dwóch sekcjach. W sekcji pierwszej, której przewodniczyły kolejno dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk oraz dr hab. Grażyna Wrona wysłuchano siedmiu referatów. Ich tematyka oscylowała wokół cenzury w poszczególnych zaborach. Prelegenci, którzy skupili się na zaborze austriackim, przedstawili m.in.: wpływ cenzury na odbiór twórczości Leszka Dunina Borkowskiego (Tadeusz Półchłopek), działalność społeczną i wydawniczą księdza Stanisława Stojalowskiego (Andrzej Kaleta) oraz jednodniówki w systemie krakowskiej cenzury (Adam Ruta). Badania nad zaborem pruskim przyniosły następujące zagadnienia: życie kulturalne w Bydgoszczy w 2. połowie XIX i początkach XX wieku (Monika Opióła-Cegielka) oraz procesy prasowe zapomnianych gazet pomorskich (Grażyna Gzella). Natomiast autorzy referatów dotyczących zaboru rosyjskiego skupili się m.in. na: cenzurze prewencyjnej na Litwie w latach 1794–1826 (Jolanta Kowal) oraz roli cenzury i władz carskich w dziejach prasy łódzkiej (Kamil Śmiechowski).

W sekcji drugiej, której przewodniczył dr Michał Rogoż, wygłoszono również siedem referatów. Dotyczyły one zagadnień funkcjonowania cenzury w PRL. Skupiono się m.in. na: uregulowaniach prawnych (Aleksandra Bagińska-Masiota); funkcjonowaniu krakowskich prywatnych wypożyczalni dochodowych (Andrzej Drózdź); problematyce historycznej poruszanej na łamach „Panoramy Północy” (Magdalena Żmijkowska); autocenzury w czasopiśmie z dziedziny modelarstwa kartonowego (Jarosław Centek); cenzury w kartografii (Beata Konopska) i w piosence (Karolina Bittner). Jeden z referatów dotyczył czasów współczesnych, poruszał zagadnienie ekonomicznego ograniczania wolności mediów lokalnych (Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek).

W drugim dniu konferencji obrady również podzielono na dwie sekcje. W pierwszej z nich, której przewodniczyła dr hab. Agnieszka Cieślíkowa, zaprezen-

wano trzy referaty. W wystąpieniach zajęto się m.in.: analizą przekładów zagranicznej literatury dla dzieci i młodzieży (Michał Rogoź); charakterystyką sytuacji środowiska literackiego po II wojnie światowej (Milena Śliwińska) oraz cenzurą wobec tematu Armii Krajowej w literaturze pięknej (Agnieszka Kloc).

Sekcja druga, której przewodniczyła dr hab. Katarzyna Tałuć składała się także z trzech wystąpień. Dotyczyły one: problemów z cenzurą Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (Marta Pękalska); form oddziaływania i kształtowania poglądów wygodnych dla władzy w procesie szkolenia ideowo-politycznego i partyjnego na przykładzie jednostek ochraniających granicę morską PRL w latach 1965–1991 (Ireneusz Bieniecki) oraz historii cenzury w polskim Internecie (Adam Jachimczyk).

Obrady dnia drugiego zakończyły trzy wystąpienia w ramach obrad plenarnych. Przewodniczył im dr Marek Tobera. Referaty podejmowały następującą tematykę: wpływ powstania drugiego obiegu na kondycję literatury polskiej w latach 70. i 80. XX wieku (Renata Nolbrzak); działalność wydawnicza Samorządu Studenckiego KUL (Barbara Centek) oraz granice wolności słowa w demokratycznej Polsce (Edyta Lichomska).

Podczas dwóch dni konferencji wysłuchano 32 prezentacji, przygotowanych przez przedstawicieli trzynastu ośrodków naukowych i wyższych uczelni z kraju. Sześć referatów dotyczyło okresu do 1918 roku, trzy – XX-lecia międzywojennego, najwięcej – 14 referatów poruszało tematykę związaną z PRL, cztery dotyczyły wydarzeń po 1989 roku, dwa referaty łączyły w sobie dwa okresy historyczne.

Obrady plenarne jak i obrady w sekcjach kończyły się dyskusjami, w trakcie których uczestnicy polemizowali ze sobą, korygowali dotychczasowe ustalenia. Pojawiły się głosy nad potrzebą zredefiniowania pojęcia „cenzura”, przedstawienia stanu badań zarówno o zasięgu lokalnym jak i globalnym. Wyrażono także potrzebę zorganizowania dalszych spotkań, szczególnie mających charakter metodologiczny.

Joanna Edwarczyk (Toruń)